
VA-samarbetet

TAXESTATISTIK 2024

-Sammanställning över kommunala vatten och avloppstaxor 2024

11.1.2024

Sofie Dahlsten
VA-Utvecklare
Uppdragsgivare:
VA-samarbetet

Innehåll

1. Inledning	3
2. VA taxor	4
3. Typhus A	4
4. Kommuner inom VA-samarbetet	5
5. Anslutningsavgift Typhus A	6
6. Brukningsavgift Typhus A	7
<i>Dricksvatten</i>	7
<i>Avloppsvatten</i>	8
7. VA kostnad per kubik Typhus A	9
8. Literpris för dricksvatten Typhus A	10
9. Förhållande fast/rörlig taxa	11
10. VA avgifter i Sverige och Finland	12
<i>Brukningsavgifter</i>	12
<i>Anslutningsavgifter för VA</i>	12
11. Jämförande konsumtionsutgifter	13
12. Resultat	14
<i>VA taxor 2020–2024 Åland</i>	14
<i>Procentuell förändring av VA avgifter</i>	14
13. Analys	17
<i>Olika kostnader i kommunerna</i>	18
14. Diskussion och förslag	19
15. Begreppsförklaringar	20
16. Referenser	20

1. Inledning

VA-samarbetet samlar in och sammanställer VA-nyckeltal, däribland VA-taxor. Insamling av VA-taxestatistik har genomförts sedan 2021.

Dataunderlaget har samlats in från kommunernas offentliga styrdokument och VA-ansvariga tjänstemän. I taxestatistiken redovisas alla avgifter **inklusive moms**.

Taxejämförelsen tar inte hänsyn till om kommunen har skattetillskott vilket kan påverka jämförelsen.

VA-samarbetet har tre huvudsyften med rapporten. Att beskriva den faktiska utvecklingen av VA-taxorna, förändringar av bruksavgifter och anläggningsavgifter i enskilda kommuner och sammantaget för hela landskapet Åland samt jämförelser med Sverige och Finland.

Januari 2024

VA-samarbetet

2. VA taxor

Kommunalt VA finansieras i första hand av avgifter (taxor). Det är kommunfullmäktige som beslutar om taxans utformning och nivåer. Gällande lagstiftning säger att VA-bruksavgifter ska bestämmas så att de täcker kostnaderna för vattentjänsten. Undantag från kravet om kostnadstäckning får göras om de inte äventyrar syftena och möjligheten att uppnå de mål för vattenkvalitet som anges i vattenlagen (1996:61) för landskapet Åland.

Taxorna delas upp i bruksavgifter (löpande) och anslutningsavgifter (engångskostnad). Båda dessa kan innehålla olika delavgifter för dricksvatten respektive avlopp. För närvarande finns inga särskilda avgifter för dagvatten.

Avgifterna kan också innehålla både fasta och rörliga delar. Det är heller inget som hindrar en kommun från att skjuta till skattemedel eller att låta intäkter från bruksavgifter finansiera utbyggnad eller vice versa. I mindre åländska kommuner är det vanligt att delfinansiera med skattemedel. Sammantaget gör detta att exakta jämförelser av avgifter blir svåra och därför används exemplet typhus A för att få en uppfattning om skillnader.

Snabba förändringar gör det svårt att ha en taxa som håller jämna steg med omvärlden. Kommunfullmäktige brukar fatta sina beslut om taxorna på årets sista sammanträde. Ärendebereidningen kan vara utdragen och underlagen hinner bli gamla när beslutet väl fattas. När räntor och inflation snabbt skjuter i höjden riskerar därför kommunen att ha en taxa som inte möter behoven

Branschorganisationen Svenskt Vattens uppfattning är att en utvecklad samverkan mellan kommuner kan dämpa behovet av taxehöjningar står fast. Förbättrad kompetensförsörjning, och därmed effektivare drift och projektgenomförande, är kanske ett av de viktigaste argumenten. Till detta kommer behovet av att hantera säkerhetsfrågor, leverans- och försörjningsproblem i en osäker värld.

3. Typhus A

Typhus A är ett begrepp taget från branschorganisationen Svenskt Vattens årliga taxestatistik. Definitionen har förenklats för den åländska modellen. Ett åländskt Typhus A definieras som ett enfamiljshus motsvarande en normalvilla med en vattenförbrukning 150 m³ / år ansluten till allmänt vatten- och avloppsnet.

4. Kommuner inom VA-samarbetet

Redovisning av kommunerna inom VA samarbetet byavis. Tabellen innehåller de 12 kommuner som ingår i VA samarbetet. De 12 kommunerna av totalt 16 kommuner på Åland motsvarar 96% av befolkningen. Tabellen redovisar kommunnummer, kommunnamn, byar och folkmängd 31.12.2022 och är hämtat från Ålands statistik och utredningsbyrå (ÅSUB).

478	Mariehamn 11757	170	Jomala	5610	060	Finström	2588	736	Saltvik	1793	076	Hammarland	1628	065	Geta	507
	Apalången	73	Andersböle	4	Bamböle	133	Antböle	10	Boda	56	Andersö	3				
	Backeberg	769	Björby	140	Bartsgårda	64	Bertby	58	Borgö	0	Bolstaholm	8				
	Dalberg	373	Brändö	31	Bastö	41	Borgboda	4	Bovik	73	Dånö	20				
	Dalbo	418	Buskböle	13	Bergö	25	Boxö	0	Bredbolstad	72	Finnö Ge	30				
	Dalkarby	192	Dalkarby	88	Bjärström	87	Daglösa	17	Byttböle	13	Gräggånäs	42				
	Espholm by	24	Djurvik	33	Emkarby	74	Fremmanby	36	Djekenböle	38	Höckböle	13				
	Espholm st	8	Gottby	260	Enbolstad	6	Germundö	4	Drygsböle	11	Isaksö	27				
	Främmanby	537	Gölby	199	Godby	959	Haga	73	Frebbenby	179	Labbnäs	7				
	Hindersböle	16	Hammarudda	32	Grelsby	160	Haga kungsgård	11	Hellesby	54	Möckelgräs	3				
	Hindersböle	438	Hindersböle	5	Kulla	61	Haraldsby	252	Kattby	124	Olofsnäs	27				
	Johannebo	865	Ingby	368	Markusböle	51	Hjortö	38	Kråkböle	8	Pantsarnäs	23				
	Kasberget	171	Jettböle	6	Pettböle	29	Hullby	4	Lillbolstad	51	Skinnarböle	55				
	Klinten	503	Jomalaby	56	Prästgården	42	Kuggböle	24	Mörby	136	Snäckö	14				
	Kvarnberg	625	Karrböle	55	Pålsböle	125	Kvarnbo	88	Näfsby	73	Vestergeta	132				
	Lotsberget	420	Kila	2	Rågetsböle	34	Laby	25	Postad	83	Östergeta	91				
	Norrböle	37	Kungsö	270	Strömsvik	21	Lagmansby	27	Prästgården	253	Övriga	12				
	Nyången	553	Möckelby	109	Stålsby	34	Lavsböle	10	Skarpnätö	17	771	Sund	1019			
	Rossen	0	Möckelö	738	Svartsmara	66	Lavö	5	Strömma	46	Berg	4				
	Sjukhuset	15	Norrunda	43	Tjudö	117	Liby	10	Sälis	64	Björby	24				
	Storgården	188	Prästgården	429	Torrbolstad	63	Långbergsöda	56	Torp	167	Bomarsund o Prästö	96				
	Storången	690	Ringsböle	20	Tärnebolstad	24	Näs	115	Torsholma	0	Brändbolstad	29				
	Strandnäs	196	Sviby	589	Vestanträsk	120	Ovanåker	57	Västmyra	22	Domarböle	15				
	Styrsö by	10	Södersunda	112	Åttböle	16	Prästgården	142	Äppelö	3	Finby	93				
	Sveden	558	Torp	168	Ämnäs	200	Rangsby	71	Öra	51	Gesterby	21				
	Sviby	215	Ulfsby	50	Övriga	36	Ryssböle	3	Övriga	34	Gunnarsby	7				
	Svinö by	1	Vargsunda	20	417	Lemland	2131	Sonröda	8	062	Föglö	504	Hulta	35		
	Vreten	493	Vestansunda	147	Bengtsböle	131	Strömma	17	Björsboda	13	Högbolstad	47				
	Västernäs	1005	Vesterkalmare	656	Bistorp	51	Syllöda	13	Brättö	13	Jussböle	3				
	Västra Klin	203	Ytterby	75	Björklund	1	Sälis Sa	44	Brändö	4	Kastelholm	115				
	Västra Ytter	614	Ödanböle	20	Flaka	166	Tengsöda	70	Bänö	1	Kulla	47				
	Yternäs by	81	Önningeby	202	Granboda	95	Toböle	43	Degerby	150	Lappböle	28				
	Yternäs st	147	Österkalmare	419	Haddnäs	14	Vassböle	18	Finholma	13	Mångstekta	55				
	Österbacka	134	Överby	191	Hellestorp	184	Åsgårda	59	Flisö	10	Persby	11				
	Östernäs	971	Övriga	60	Järsö	207	Ödkarby	350	Granboda	27	Prästgården	0				
	Övernäs	0	438	Lumparland	360	Knutsboda	149	Övriga	31	Hastersboda	26	Rosenberg	1			
	Övriga	214	Klemetsby	106	Lemböte	180	318	Kökar	223	Horsholma	24	Sibby	22			
043	Eckerö	939	Krogstad	36	Norrby	132	Finnö	11	Hummersö	8	Smedsböle	62				
	Björnhuvud	31	Lumparby	77	Nåtö	96	Hamnö	31	Jyddö	13	Strömbolstad	32				
	Kyrkoböle	136	Lumpo	36	Prästgården	113	Hellsö	47	Kallsö	8	Sundby	77				
	Marby	38	Norrboda	41	Rörstorp	65	Karlby	66	Nötö	19	Svensböle	10				
	Storby	503	Skag	9	Stackskär	5	Kyrkogårdsö	8	Prästgården	15	Tosarby	39				
	Torp	102	Svinö	43	Söderby	379	Österbygge	31	Sanda	10	Tranvik	96				
	Överby	103	Övriga	12	Vessingsboda	58	Överboda	26	Skogboda	9	Träsk	19				
	Övriga	26			Vesterånga	72	Övriga	3	Sommarö	18	Vivasteby	13				
					Övriga	33			Sonboda	68	Övriga	18				
									Stentorpa	10						
									Ulversö	18						
									Överö	9						
									Övriga	18						

5. Anslutningsavgift Typhus A

Anslutningsavgiften är en engångskostnad som kommunen uppstår av fastighetsägaren för påkoppling till det allmänna VA (vatten- och avlopp) nätet. Beräkningen av den här avgiften är ganska komplicerad eftersom den tar hänsyn till en rad olika faktorer såsom rörlängd och markförhållanden. Det är i vissa kommuner ett enhetspris men i andra ett slutpris efter färdigställande så det är inte fullt jämförbart.

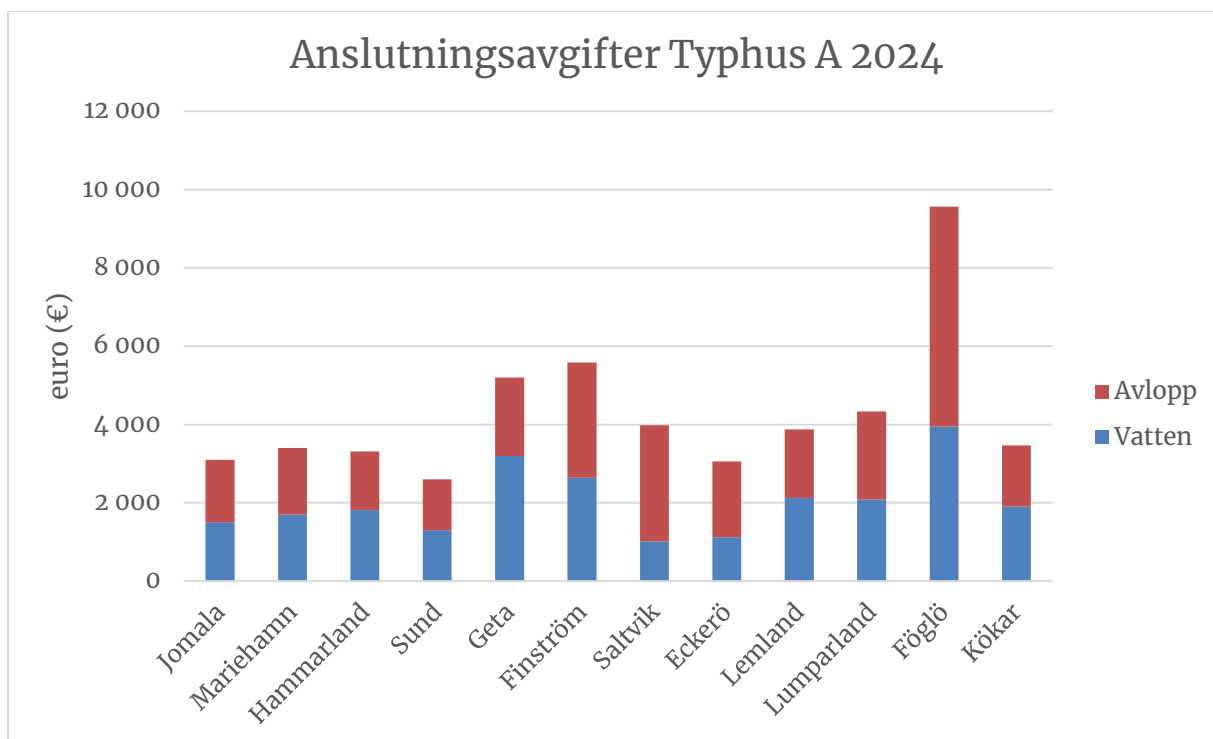

Diagram 1. Anslutningsavgift för vatten och avlopp 2024.

Medelvärdet för anslutningsavgiften för både vatten och avlopp är på Åland 4100€ år 2024.

Saltvik har lägst anslutningsavgift för vatten och Sund har lägst anslutningsavgift för avlopp.

Jämförande anslutningskostnader 2023 är i Sverige cirka 15 500€ och i Finland 5800€.

6. Brukningsavgift Typhus A

Brukningsavgiften inkluderar vattengrundavgift, vattenmätaravgift samt förbrukningsavgifter för vatten och avlopp.

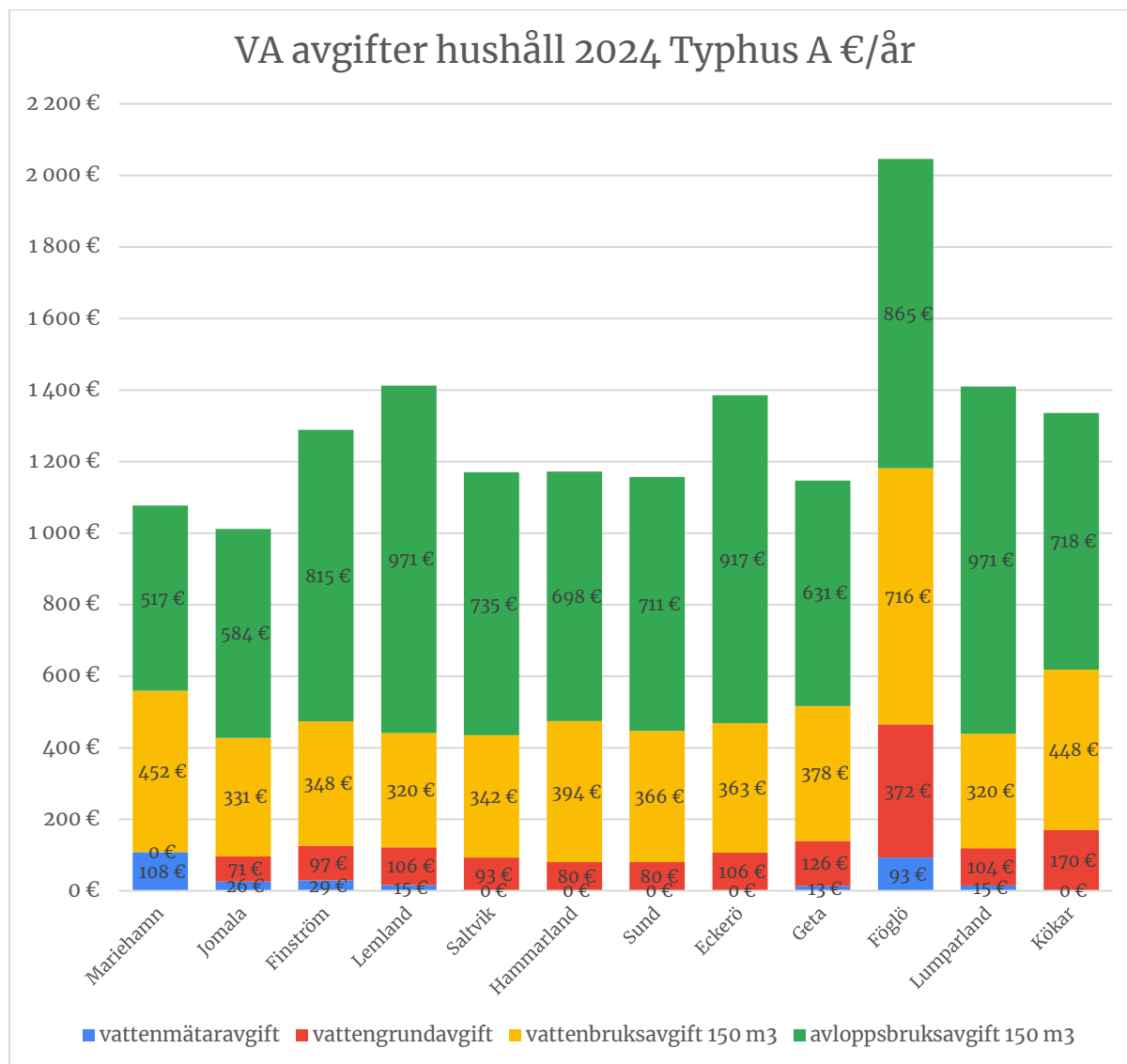

Diagram 2. Fördelning av brukningsavgifter per år för Typhus A 2024, inklusive moms.

Skillnaderna i brukningsavgifter mellan kommuner är ganska stora. 102 % skiljer mellan den lägsta och högsta avgiften för 2024. Jomala har lägst brukaravgift om 1012€ och Föglö har högst med 2046€ per år.

Dricksvatten

Kostnader för dricksvatten innehåller en vattengrundavgift, vattenbruksavgift och i vissa kommuner en vattenmätaravgift.

Vattengrundavgift

En normalvillas årliga grundavgift för vatten varierar mellan 71–372 €. Jomala kommun har lägst och Föglö kommun har högst vattengrundavgift. Mariehamns stad tar inte ut någon grundavgift.

Vattengrundavgifterna är relativt låga i förhållande till den genomsnittliga årskostnaden för en normalvilla. Vattengrundavgiften motiveras med att infrastrukturen ska underhållas och kunna tillhandahålla dricksvattenförsörjning oberoende plats och förbrukning. Vattengrundavgiften är samtidigt en utjämnare av ekonomisk balans i verksamheten eftersom inkomster knutet till förbrukning kan variera från år till år samtidigt som kommunen ska säkerställa sig om att avgifterna ska täcka kostnaderna för vattentjänsten.

Vattenbruksavgift

En normalvillas årliga vattenbruksavgift varierar mellan 320–716€ inklusive moms. Lemland/Lumparland har lägst vattenbruksavgifter och Föglö har högst.

Vattenmätaravgift

En normalvillas årliga vattenmätaravgift varierar mellan 12–87 € inklusive moms. Lumparlands kommun har lägst vattenmätaravgift och Mariehamns Stad har högst. Mariehamns Stad har dock inte någon vattengrundavgift då den inkluderas i den årliga vattenmätaravgiften.

Vattenmätaravgift uppbärs i 7 av 12 kommuner inom VA-samarbetet och syftar till att finansiera befintliga och ersättande vattenmätare hos abonnenten. I de kommuner som inte uppbär årlig vattenmätaravgift så kan kostnaden ingå i grundavgiften. I vissa kommuner ingår kostnaden i anslutningsavgiften, och vid mätarbyte köper abonnenten ny av kommunen. Kommunen beslutar ifall vattenmätaravgift ska uppbäras och vilka ytterligare tjänster som ska ingå i den, till exempel installation.

Avloppsvatten

Kostnader för avloppsvatten innehåller endast en avloppsbruksavgift då nuvarande lagstiftning inte tillåter uttag av en grundavgift.

Avloppsbruksavgift

En normalvillas årliga avloppsbruksavgift varierar mellan 517–971€. Mariehamns stad har lägst avloppsbruksavgifter och Lemland/Lumparland har högst.

7.VA kostnad per kubik Typhus A

Den totala VA-kostnaden för Typhus A per kubik (€/m³) inkluderar kostnader för vattenmätare, vattengrundavgift, vattenbruksavgifter (150m³) samt avloppsbruksavgifter (150m³).

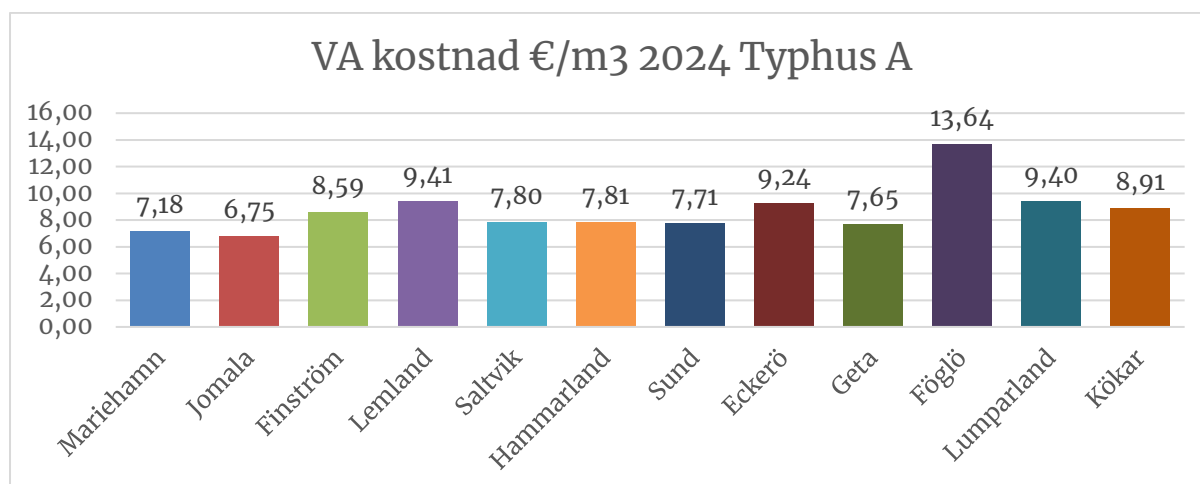

Diagram 3 total VA kostnad i euro per kubikmeter inklusive moms 2024.

Totala VA kostnader inklusive moms för Typhus A för åren 2020–2024. Sottunga kommun var med i VA samarbetet fram till 2022 och Kökar ingick i samarbetet från 2023.

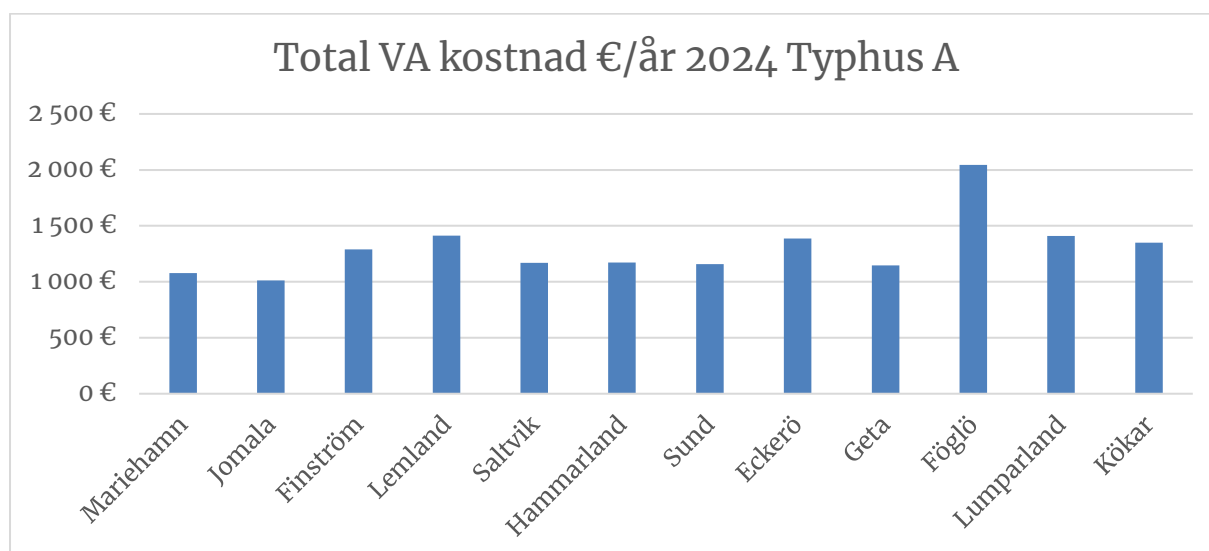

Diagram 4 total VA kostnad per hushåll (typhus A) och kommun inklusive moms 2024.

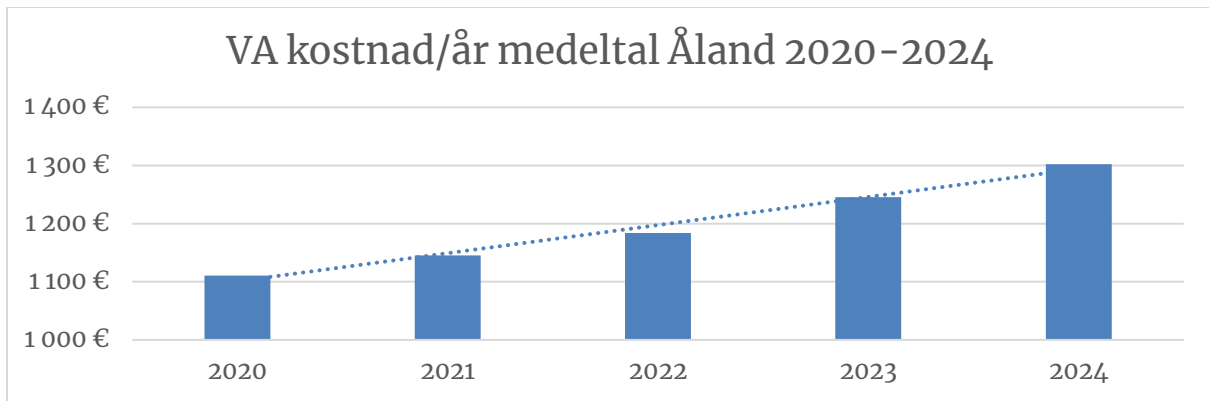

Diagram 5 VA kostnad per år (€) i medeltal för åländska hushåll 2020–2024.

8. Literpris för dricksvatten Typhus A

Priset i cent för 1 liter dricksvatten beaktar samtliga bruksavgifter inklusive moms.

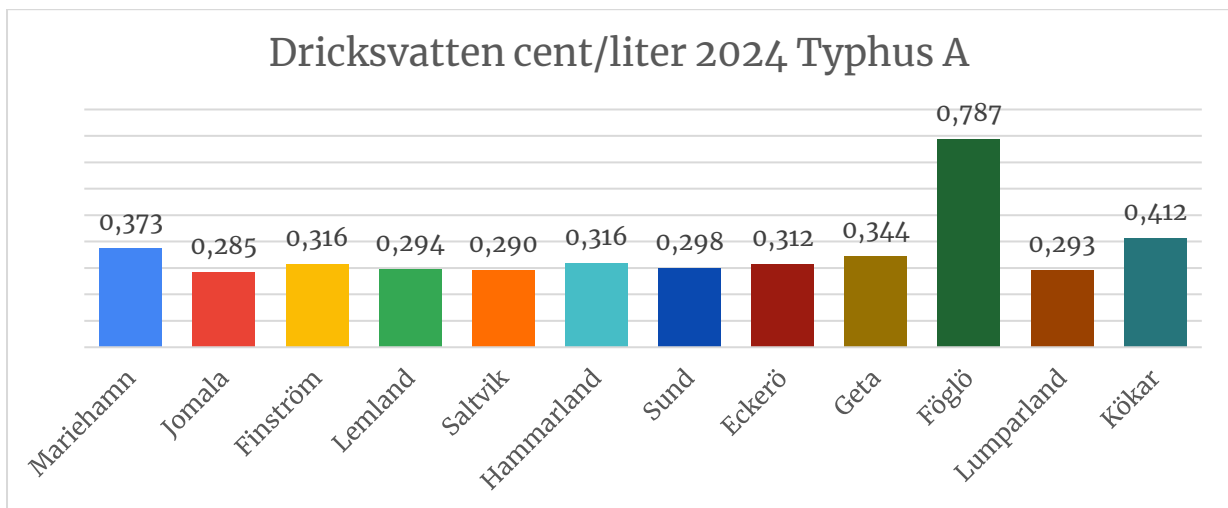

Diagram 6 Literpris för dricksvatten i cent per liter 2024 inklusive moms och per kommun.

Medelvärde för literpriset 2024 är 0,36 cent (0,34 cent 2023)

Som jämförelse från taxestatistik från branschorganisationen svenskt vatten är literpriset i Sverige 0,55 cent. Baserat på beräkningar på avfallstaxor 2023/2024 så är literpriset 0,31 cent per liter i Finland.

En normalvillas årliga kostnader i medelvärde för kommunalt dricksvatten är 540 € på Åland.

Årskostnaden bland kommunerna varierar mellan 428–1181 € vilket motsvarar en skillnad på 176 %. Jomala kommun har lägst och Föglö kommun har högst avgifter för dricksvatten.

9. Förhållande fast/rörlig taxa

Till fasta taxor räknas vattengrundavgift och vattenmätaravgift. Till rörliga taxor räknas förbrukningsavgifter för vatten och avlopp.

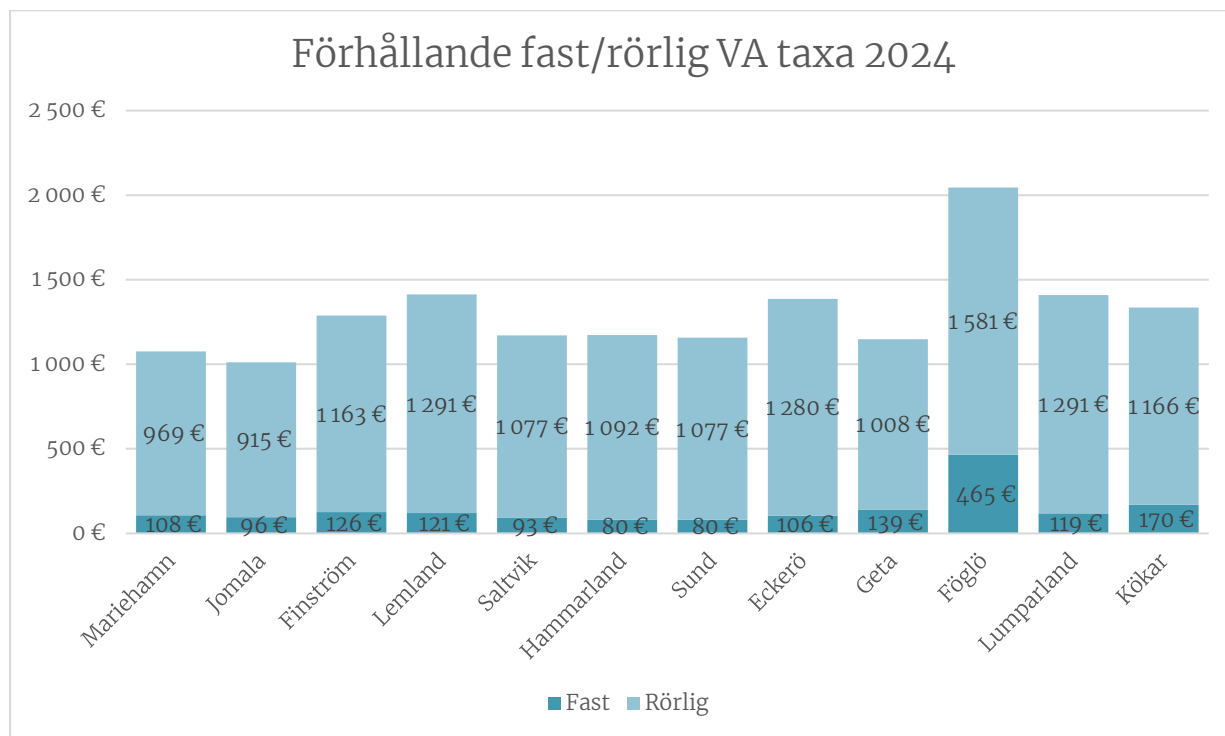
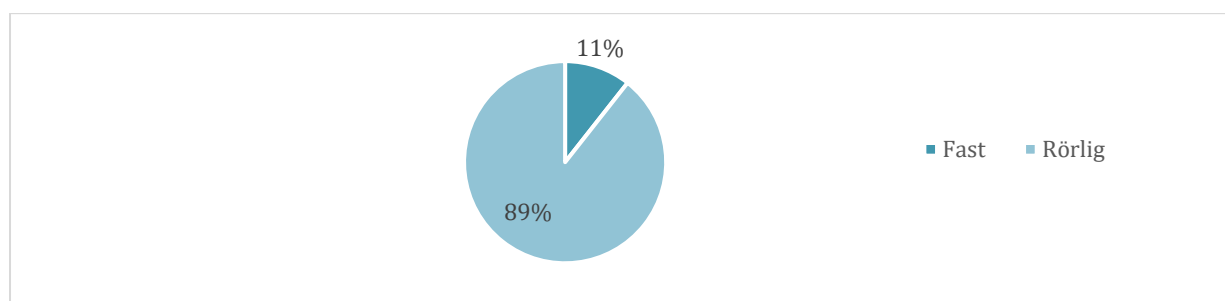

Diagram 7. Förhållande mellan fasta och rörliga avgifter 2024.

Medelvärdet för de åländska kommunerna 2024 visar på en fast avgift om 11 % och en rörlig avgift på 89%. Jämförande fördelning i Sverige är 50%/50% och i Finland 27%/73%.

Figur 1. Förhållande mellan fasta och rörliga VA avgifter i medeltal 2024.

Skillnaden i förhållandet mellan rörlig och fast taxa skiljer sig från Finland, framför allt för att i Finland finns en grundavgift för avlopp som saknas i den åländska lagstiftningen.

Abonnenters möjlighet att påverka sina slutliga VA-kostnader blir större ju högre grad avgifterna är rörliga.

10. VA avgifter i Sverige och Finland

En normalvillas genomsnittliga årskostnad för vatten- och avlopp på Åland är 1300 €. Jämförande årskostnad är i Sverige 850€ i Sverige och 990€ i Finland. Ålands högre kostnadsbild i jämförelse med Sverige kan delvis förklaras med att i Sverige har man generellt högre anslutningsavgifter vilket medför att de kan hålla lägre bruksavgifter.

I jämförelse mot Finland är kostnadsskillnaderna inte lika stora och då har också jämförelser gjorts med skärgårdsregioner. Dock är Åland en ö och kan inte koppla ihop sitt ledningsnät med närliggande landskap för att uppnå stordriftsfördelar på samma sätt som de kan på fastlandet.

Brukningsavgifter

Total kostnad för bruksavgifter för vatten och avlopp för Typhus A per år.

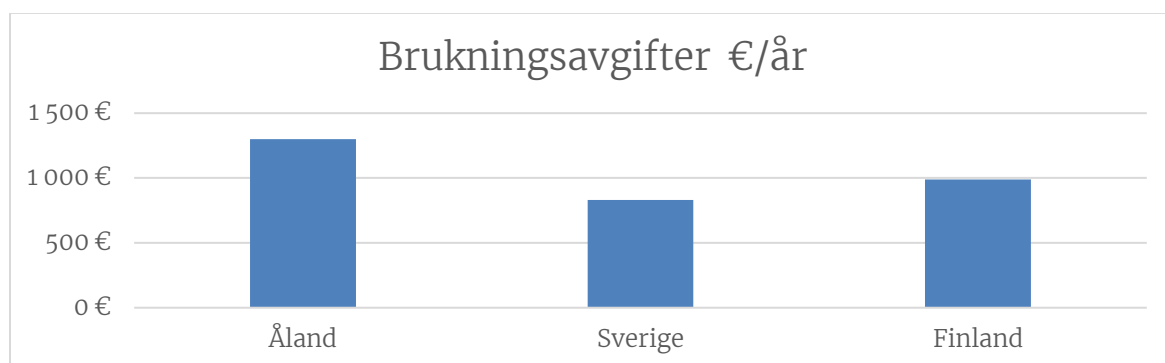
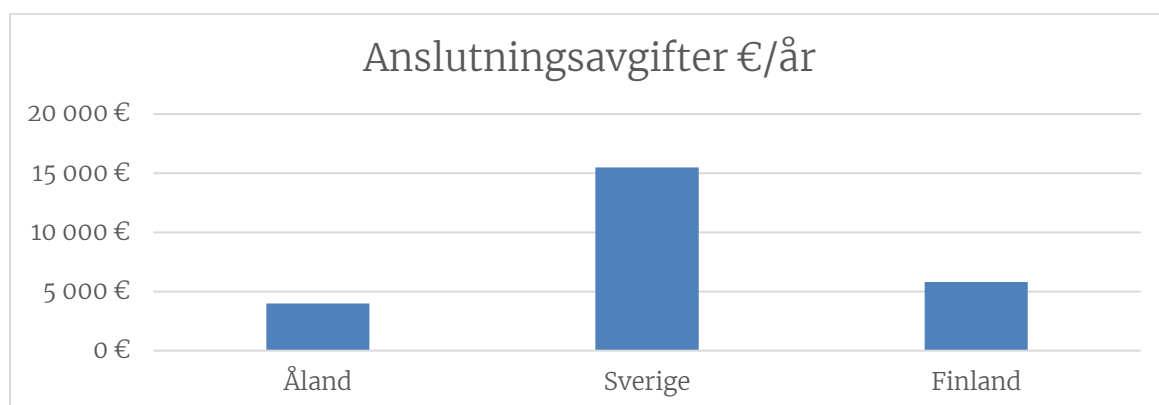

Diagram 8. Jämförelse av bruksavgifter för VA på Åland, Sverige och Finland 2024 för ett Typhus A.

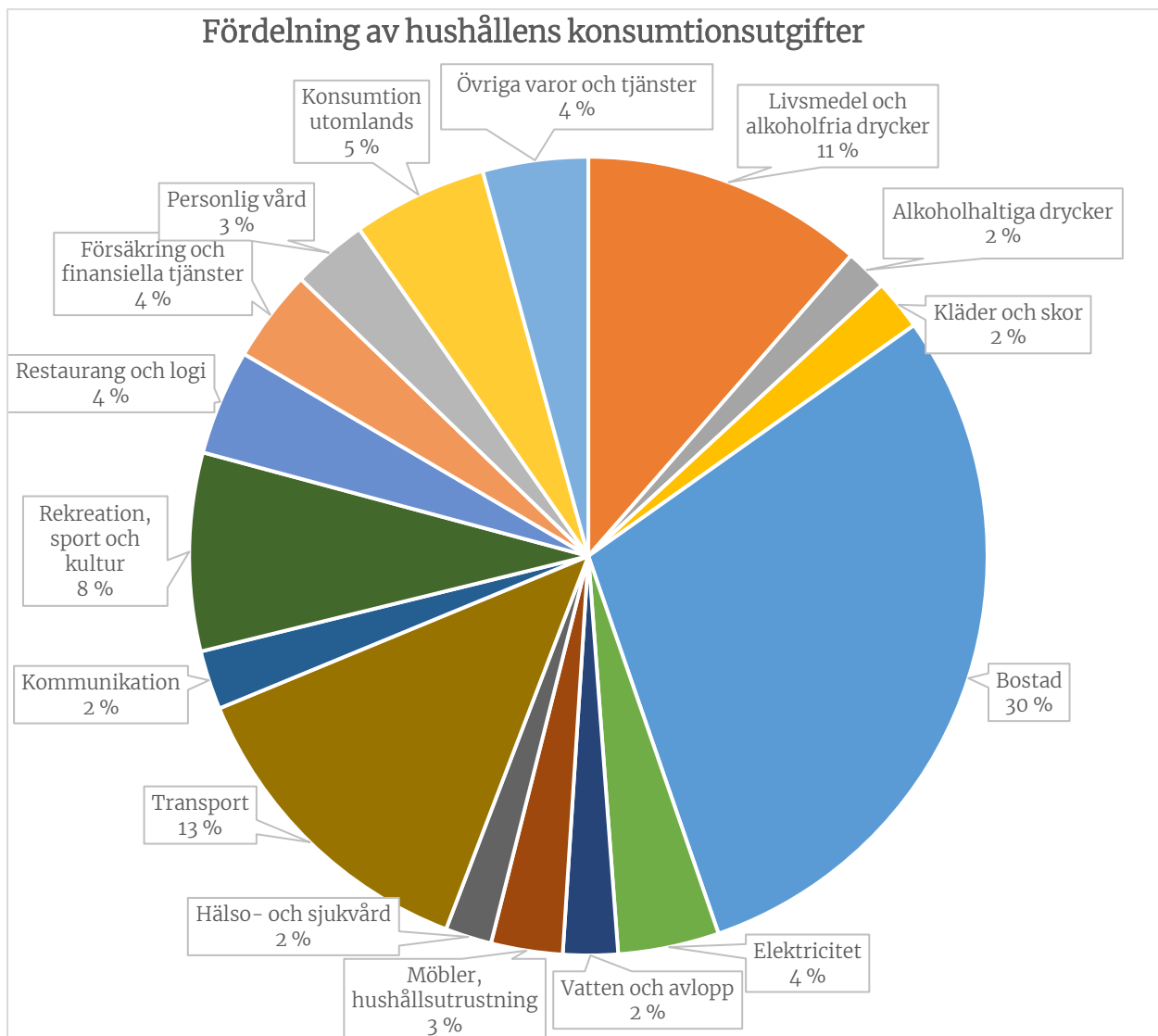
Anslutningsavgifter för VA

Total kostnad för anslutning av både dricksvatten och avloppsvatten.

11. Jämförande konsumtionsutgifter

Kostnader för vatten och avlopp är bara en av alla konsumtionsutgifter ett hushåll har per år. Jämförande statistik är baserat på material från ÅSUB och Statistikcentralen.

Figur 2. Uppgifterna är hämtade från ÅSUB och Statistikcentralen och är baserade på statistik från 2023 samt 2016 som är indexjusterade till dagens kostnader.

12. Resultat

VA taxor 2020–2024 Åland

	Årskostnad medel 2024	Förändring jämfört med föregående års taxa	Månadskostnad per hushåll
Typhus A (2024)	1 300 €	4,9 % ökning (4,6%)	108 € (103€)
	Årskostnad medel 2023	Förändring jämfört med föregående års taxa	Månadskostnad per hushåll
Typhus A (2023)	1 239 €	4,6 % ökning (3,4%)	103 € (99€)
	Årskostnad medel 2022	Förändring jämfört med föregående års taxa	Månadskostnad per hushåll
Typhus A (2022)	1 184 €	3,4 % ökning (3,1%)	99 € (95€)
	Årskostnad medel 2021	Förändring jämfört med föregående års taxa	Månadskostnad per hushåll
Typhus A (2021)	1 145 €	3,1 % ökning (N/A)	95 € (93€)
	Årskostnad medel 2020	Förändring jämfört med föregående års taxa	Månadskostnad per hushåll
Typhus A (2020)	1 111 €	(N/A)	93 €

Tabell 1. Jämförande åländska årskostnader VA inklusive moms 2020–2024.

VA avgifter har ökat med drygt 17 % i medelvärde från 2020–2024.

Procentuell förändring av VA avgifter

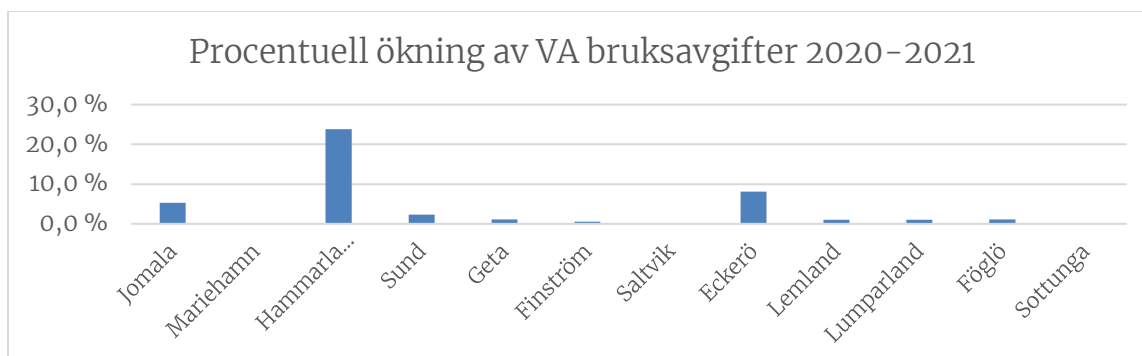

Diagram 10. Procentuell förändring av VA avgifter 2020–2021. Medeltal 3,1%.

Kommunernas höjningar 2020–2021 visar på att 9 av 12 kommuner låg under medeltalet för VA-avgiftshöjning om 3,1 %. Mariehamn, Saltvik och Sottunga lämnade taxan oförändrad och ingen kommun sänkte sin VA-taxa. Hammarland höjde taxan med 23,4% vilket påverkar medelvärdet.

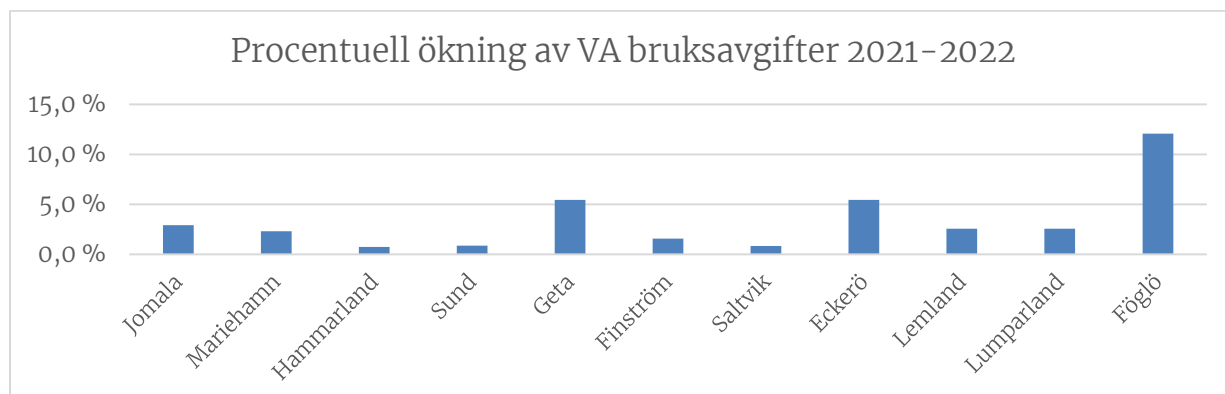

Diagram 11. Procentuell förändring av VA avgifter 2021–2022. Medeltal 3,4%.

Kommunernas höjningar 2021–2022 visar på att 9 av 12 kommuner låg under medeltalet för VA-avgiftshöjning om 3,4 %. Sottunga lämnade taxan oförändrad och ingen kommun sänkte sin VA-taxa. 11 av 12 kommuner höjde taxan och Föglö sticker ut något då de höjde taxan med 12,1%.

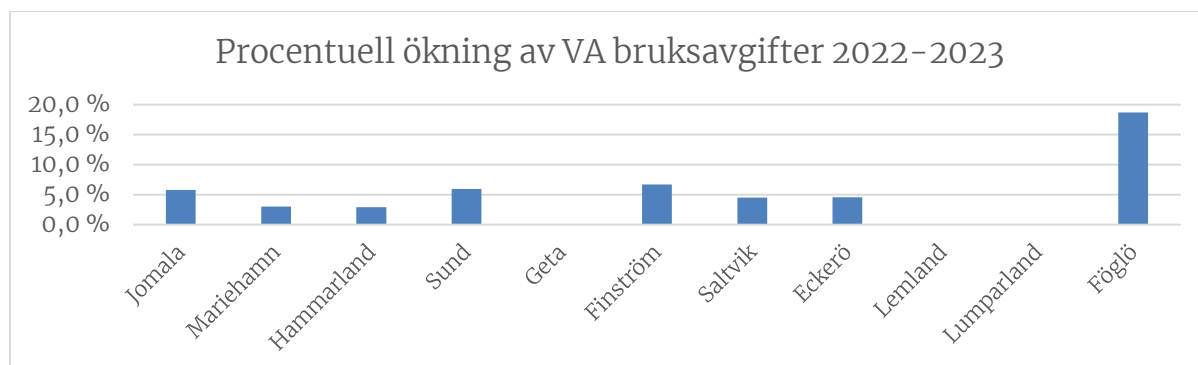

Diagram 12. Procentuell förändring av VA avgifter 2022–2023, medeltal 4,7%.

Kommunernas höjningar 2022–2023 visar på 7 av 11 kommuner låg under medeltalet för VA-avgiftshöjning om 4,6%. Geta, Lemland och Lumparland lämnade taxan oförändrad och ingen kommun sänkte sin VA-taxa. Föglö sticker ut då de höjde taxan med 18,7%.

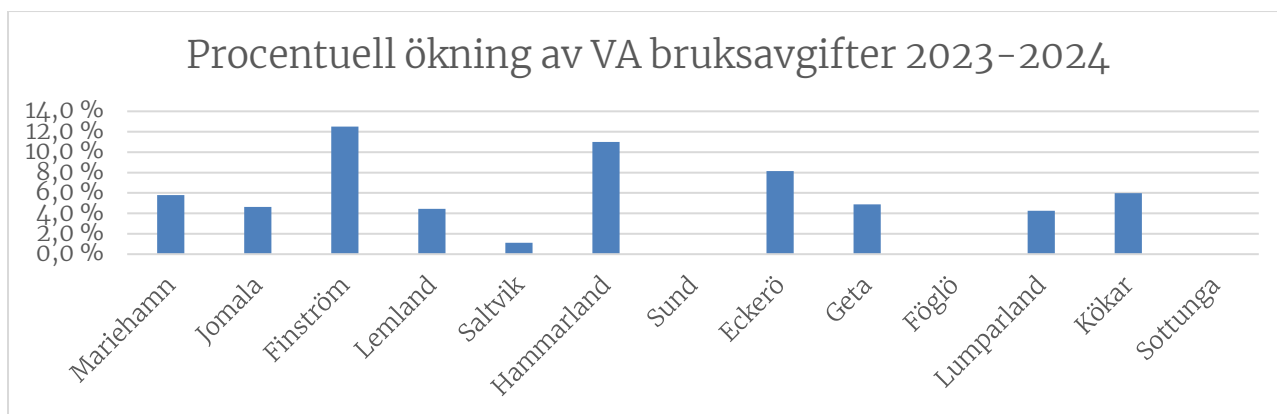

Diagram 13. Procentuell förändring av VA avgifter 2023-2024, medeltal 4,9%.

Medeltalet för den procentuella ökning av VA avgifter i kommunerna var 4,9% från 2023-2024. Hälften av kommunerna höjde taxan med mer än medel. Finström och Hammarland höjde med mer än 10 % medan Sund och Föglö hade oförändrade avgifter.

13. Analys

VA-taxorna har fått större betydelse i takt med ökad medvetenhet om kostnadstäckning för drift, finansiering av förnyelse och utbyggnad av VA-anläggningar och deras investeringsbehov. Det kan konstateras att det finns stora behov av investeringar inom VA vilket kommer att påverka kostnadsutvecklingen och därmed högre avgifter.

Den genomsnittliga höjningen av bruksavgifter för typhus A på Åland 2024 ligger på 4,6%. I Sverige var höjningen 8,3 % under 2023. Svenskt Vattens analys 2020 om investeringsbehov de kommande 20 åren skulle innebära en ökning av avgifter med 40 %, men en ny samlad bedömning är nu att VA-avgifterna behöver öka med 90 % de kommande 20 åren utöver inflation. Då vi inte har en samlad bild över VA investeringsbehovet på Åland ännu är det svårt att bedöma hur stor ökning av avgifter som behövs här de kommande 20 åren.

Skillnaden mellan kommunerna på Åland vad gäller brukaravgifter är mellan de med högst avgift och de med lägst avgift 102 procent. Samtidigt är vatten fortfarande billigt då det som högst kostar 0,79 cent per liter och som lägst 0,29 cent per liter.

Kommuner med låga anslutningsavgifter till vatten- och avloppsnät kan indikera på att de inte reflekterat över värdet att ha tillgång till allmänt VA, men det kan också handla om att kommunen vill styra att så många om möjligt ska ansluta sig till kommunalt VA då beslut om VA-områden saknas i kommunerna. Det finns idag inte heller en lagstiftning som kräver det.

Anslutningsavgifter med en beräkningsgrund som inte säkerställer kostnadstäckning bidrar till underkapitalisering av den kommunala VA-sektorn redan från början. Låga anslutningsavgifter som inte täcker de faktiska kostnaderna belastar det befintliga VA-kollektivet. En låg anslutningsavgift kan på sikt resultera i högre bruksavgifter på samma sätt som Sveriges höga anslutningsavgifter kan ge lägre bruksavgifter. Anslutningsavgifter och bruksavgifter påverkar varandra. Därför är anslutningsavgifters nivå högst relevant när VA-taxor diskuteras, även om debatten ofta enbart berör brukningstaxans nivå. Samtidigt är anslutningsavgifterna för befintlig infrastruktur sedan länge redan fastställda och ändras inte mycket trots att det finns behov.

Utmaningar i högre kostnader i alla led medför att taxorna måste höjas för att få kostnadstäckning. Investeringskostnader ökar; gamla avskrivna anläggningar ersätts med nya anläggningar, vilket innebär nya kapitalkostnader som i sig driver på taxeökningar. Det är svårt att bedöma hur stora ökningarna blir då utvecklingen är starkt kopplad till omvärldsfaktorer vilket gör att taxornas nivå och utformning är en rejäl framtidsutmaning.

Samtidigt som VA-organisationerna prövats ekonomiskt, har det gångna året också gjort att allt fler fått upp ögonen för vatten som samhällsnödvändig resurs. Medvetenheten kring beredskap har ökat; kriget i Ukraina och energikrisen har gett en ny vardag där vi lärt oss att inte ta några samhällsfunktioner för givna. Samtidigt som omvärldsläget kan medföra både ovisshet och oro, kan medvetenheten om vattnets värde också utgöra en god utgångspunkt för en nödvändig diskussion om investeringsbehov, finansiering av förnyelse och VA-taxornas utveckling.

Olika kostnader i kommunerna

I matrisen nedan beskrivs en enkel förklaringsmodell till varför taxorna varierar mellan kommunerna. Fördjupar man analysen genom att titta på olika samband mellan taxor och några andra faktorer blir bilden mer nyanserad och samtidigt mer komplicerad.

Påverkansfaktor	Hur det varierar	Effekt för VA-kostnad	Parameter för jämförelse
Antal anslutna, kommunstorlek	Stor eller liten 'kundbas' beroende på kommunstorlek eller VA-organisation i samverkan fler kommuner.	Fler kunder ger ett större intäktsunderlag och fler som delar på nödvändiga kostnader. En tillräcklig 'kritisk massa' (kundbas/intäktsunderlag) för att ha beredskap/personal, nödvändig kompetens, agera beställare i projekt och ha processkunskap 'in-house' ger lägre kostnader.	Antal anslutna till VA alt. befolkning
Tillväxt	Befolkningsförändring. Övrig samhällsutveckling positiv ger investering i annan infrastruktur och stärkta kommunala organisationer som gynnar VA (ex gata, samhällsplanering). Betalningsvilja och fastighetsägares möjlighet att betala höga anslutningskostnader hög/låg.	Tillväxt och exploateringar täcker en större del av dagens investeringsbehov. Framtidssatsningar och kapacitetsutbyggnad belastar ej i samma utsträckning befintligt VA-kollektiv.	Demografisk utveckling. Fastighetspriser
Bebyggelsestäthet	Olika andel gles bebyggelse med många små tätorter respektive tät stadsbebyggelse.	Mer anläggningar och ledningsnät per ansluten person ger totalt sett högre kostnader	Ledningslängd per ansluten
Geografi, vatten, miljö	Topografi, nederbörd, vattentillgång, behov av miljöskydd etc.	Mer utmanande naturgivna förutsättningar kräver mer avancerade och kostsamma VA-system.	Region (tätort, landsbygd, skärgård)
Historik VA-ekonomi	Avskrivna investeringar finansierade av landskapsbidrag på 1900-talet eller större lån med höga kapitalkostnader.	Kapitalkostnader ökande p.g.a. renoveringsbehov av befintliga anläggningar och ökade miljökrav men intäktsbasen densamma eller minskande.	Andel kapitalkostnad alt. total kapitalkostnad per ansluten
Samverkan	En enskild liten kommuns verksamhetsområde med hundratalet anslutna, eller stad med upp till 12 000 invånare anslutna.	Dricksvattenproduktion och avloppsrening har uppenbara skalfördelar.	Befolkningsunderlaget för samverkansorganisation.

14. Diskussion och förslag

Modellen med Typhus A ger en mer rättvis bild över hushållens årlig VA-kostnad jämfört med att enbart se på förbrukningstaxorna. Jämförelse med hushållens övriga utgifter så visar på att kostnader för vatten och avlopp är låg med endast 2 % av hushållets totala konsumtionsutgifter.

I VA-samarbetets arbete har det märkts av en ökad tendens bland deltagarkommunerna att öka kostnadstäckningen för VA-verksamheten. Skattemedel är hårdvaluta i de ekonomiskt utsatta kommunerna vilket motiverar VA-sektorn att fortsätta sträva efter en långsiktigt hållbar VA-taxeutveckling och därmed skapa ekonomiska förutsättningar för sin verksamhets drift och utveckling.

Ska framtidens konsumenter acceptera en ökning av VA-taxorna är det nödvändigt att taxorna upplevs skäliga och rättvisa i hela landskapet.

En utvecklad samverkan i olika former med skalfördelar och god planering och hushållning kan dämpa behovet av taxehöjningar. Dock finns behov om beredskap för vattenförsörjning och utökad kapacitet för avloppsvatten som måste finansieras med ökade taxor.

Den kommunala VA-sektorn är överens om att Åland behöver en ny modern lag om VA-tjänster som skapar förutsättningar för en hållbar ekonomisk utveckling.

15. Begreppsförklaringar

Anslutningsavgift Är den engångsavgift som en fastighetsägare betalar när hen har fått en förbindelsepunkt för sitt kommunala VA upprättad.

Brukningssavgifter Kan inom dricksvattenförsörjning inkludera vattengrundavgift, vattenmätaravgift samt förbrukningsavgift för vatten. Inom åländsk avloppsvattenförsörjning finns endast brukningssavgift. Avloppsbrukningssavgiften baserar sig på ett hushålls uppmätta vattenförbrukning.

Vattengrundavgift Vattengrundavgift uppbärs för möjligheten att kunna använda vattentjänsten, även ifall inget vatten förbrukas. Kommunerna motiverar vattengrundavgiften på olika sätt. Vattengrundavgiften är allt viktigare för den ekonomiska balansen ju färre abonnenter som är anslutna inom verksamhetsområdet. En högre vattengrundavgift kan tillämpas för att hålla en lägre vattenbruksavgift. (**Grundavgift** för avlopp är inte tillåtet enligt åländsk lagstiftning.)

Vattenmätaravgift Uppbärande av årlig vattenmätaravgift borgar för att täcka kostnaden för förnyelse av densamma.

Förbrukningsavgift Är en avgift som baserar sig på den volym som förbrukas uppmätt i kubikmeter m³.

Typhus A Ett åländskt Typhus A är ett enfamiljshus motsvarande normalvilla med en vattenförbrukning 150 m³ / år ansluten till allmänt vatten och avlopp

16. Referenser

Deltagande kommuner i VA samarbetet, VA taxor 2024

Taxestatistik 2023, Svenskt Vatten (www.svensktvatten.se)

Investeringsrapporten 2023, Svenskt Vatten

ÅSUB (www.asub.ax)

Statistikcentralen (www.stat.fi)